

Міжнародна економіка

Чжу Ліхун

**МАЛІ ТА СЕРЕДНІ ПІДПРИЄМСТВА КНР
В УМОВАХ КРИЗИ****Резюме**

У дослідженні розглядається вплив поточної глобальної кризи на малі та середні підприємства (МСП) в Китайській Народній Республіці (КНР). У ньому наголошується на основних причинах та викликах, що виникають внаслідок скорочення експортних ринків, зокрема зменшення експортних замовлень, зростання операційних витрат, зниження продуктивності, збільшення кількості закритих підприємств, значне підвищення рівня безробіття, падіння довіри інвесторів, порушення каналів фінансування та обмеженість ресурсів. Крім того, в роботі надано первинну оцінку контрзаходів, запроваджених урядом КНР, зокрема ініціатив з підтримки МСП, а також розглянуто проблеми, з якими зіткнувся уряд під час реалізації цієї політики. Дослідження пропонує політичні рекомендації, спрямовані на прискорення зростання МСП, зокрема, такі стратегії, як зниження податків для МСП, вдосконалення системи надання послуг та зміцнення механізмів саморозвитку цих підприємств.

Ключові слова:

криза, пандемія COVID-19, відсоткова ставка, державна політика, ліквідність, кредити, малі та середні підприємства (МСП), КНР.

© Чжу Ліхун, 2024.

Ліхун Чжу, доцент, старший бухгалтер, сертифікований податковий агент, Професійно-технічний коледж Цзюцюань, Ганьсу Шен, Цзюцюань Ши, Сучжоу Ку, 735009, КНР. ORCID: 0009-0005-8307-8456. Е-мейл: zhu759094019@gmail.com

Класифікація за JEL: G01, H12, L53.

4 рисунки, 17 джерел літератури.

Постановка проблеми

Криза у сфері охорони здоров'я глибоко вплинула на функціонування і продуктивність бізнесу. Малі та середні підприємства (МСП) особливо вразливі до підвищених ризиків неплатоспроможності й фінансового краху, насамперед через обмежені фінансові ресурси та недостатню стійкість до економічних потрясінь. У відповідь на пандемію Covid-19 уряд КНР прийняв жорстку стратегію, спрямовану на стримування поширення вірусу. Хоча такий підхід ефективно зменшив розповсюдження хвороби в суспільстві, він спочатку спричинив значні економічні труднощі, особливо для малих та середніх підприємств. Щоби пом'якшити негативні наслідки, уряд негайно розпочав широку політичну ініціативу, спрямовану на підтримку МСП та сприяння їхньому відновленню й продовженню роботи після зняття карантинних заходів.

Метою цієї статті є визначення місця МСП в економіці КНР, аналіз заходів для подолання кризи МСП та окреслення напрямів подальшого їх розвитку.

За останні двадцять років у Китаї значно зросла кількість малих та середніх підприємств. У 2003 р. уряд КНР запровадив «Тимчасове положення про критерії класифікації малих та середніх підприємств», яке формально визначило основні параметри щодо класифікації МСП. До видання цього положення дослідники переважно зосереджувалися на показниках, обов'язкових для використання приватними підприємствами в аналітичних цілях. МСП становлять значний сегмент приватних підприємств як категорії економіки; таким чином, їхній загальний розвиток значною мірою відображає умови, в яких вони перебувають. Приватні підприємства можна поділити на три окремі типи відповідно до кількості зайнятих на них працівників: «мікрота малі приватні підприємства», «малі та середні приватні підприємства», «великі приватні підприємства». У КНР «державні підприємства» класифікуються як «великі та надвеликі підприємства».

Насамперед важливо пояснити кілька аспектів щодо співвідношення між «великими приватними підприємствами» та «малими і середніми підприємствами». По-перше, частка великих приватних підприємств відносно загальної кількості є незначною, оскільки їх представництво мінімальне. Зокрема, на «великі приватні підприємства» припадає 5,3% від усієї зайнятості в приватному секторі, а їхній зареєстрований капітал становить менше 10,0% від загального капіталу в обох категоріях підприємств. Крім того, великі приватні підприємства генерують приблизно 30,0% загального доходу в приватному секторі. Тенденції впливу світової фінансової кризи та пандемії COVID-19 на МСП майже повністю збігаються з тими, яких зазнали всі приватні підприємства. Очевидно, що наслідки цих криз для експорту МСП були б значно вираженішими, якби великі приватні підприємства вилучили з аналізу приватного сектору. МСП стають все більш важливими для економіки Китайської Народної Республіки.

Огляд літератури

Chowdhury (2011) провів дослідження, згідно з яким наслідки фінансової кризи не були однаковими в усьому світі. Регіони, які опинилися в її епіцентрі, а також ті, що значною мірою залежать від зовнішніх ринків для торгівлі та фінансування, зіткнулися з миттєвими та серйозними наслідками глобальної інфекції. І навпаки, малий бізнес, який характеризується певними можливостями для диверсифікації та мініатюризації обмеженої продукції, зазнав більш послідовних наслідків у різних економіках, незважаючи на їхню торговельну залежність. Це явище можна пояснити міцними зворотними зв'язками та значною участю малих і середніх підприємств у висхідних ланцюгах постачання, де вони виробляють проміжні товари для експортних і неекспортних великих компаній. Крім того, кредитна криза лише посилила свій вплив на МСП, що до цього часу нерідко сприймалися як менш надійні і більш залежні від кредитів, ніж великі фірми.

Li (2013) зазначає, що МСП відіграють важливу роль у сучасній ринковій економіці, однак вони стикаються зі значними проблемами у своїх системах фінансування. Міжнародна фінансова криза загострила ці проблеми, призвівши до посилення негативного тиску на макроекономіку, що створило нові перешкоди для систем фінансування МСП. Такі виклики серйозно перешкоджають розвитку та трансформації цих підприємств. Науковець розглянув інноваційні стратегії фінансування через призму преференційної політики, законодавчої бази та фінансових установ для покращення фінансового середовища. Крім того, проаналізовано ефективні заходи, спрямовані на покращення фінансових можливостей МСП, що сприятиме їхньому сталому розвитку.

Naradda et al. (2020) провели критичний аналіз наукової літератури щодо глобальних викликів для МСП, щоб отримати уявлення про їхнє існування та механізми досягнення успіху в сучасному конкурентному комерційному середовищі. В огляді визнано, що в умовах економічної глобалізації МСП зазнають значних викликів, пов'язаних з фінансовими кризами, конкуренцією на світовому ринку, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, зростанням міжнародних та транснаціональних корпорацій (МНК, ТНК), змінами в поведінці споживачів і торговельним демпінгом, преференціями, релігійними конфліктами, торговельними війнами та міжнародним тероризмом. Також у дослідженні проаналізовано стратегії виживання, прийняті МСП у промисловому секторі, підкреслено важливість розробки політики сталого розвитку та необхідність всебічного теоретичного підґрунтя для аналізу стратегій виживання МСП у контексті зазначених глобальних проблем.

У дослідженні Guo, Yang & Huang (2020) використано дані, отримані в результаті опитування 518 китайських МСП, з метою вивчення взаємозв'язку цифровізації підприємств та їхньої реакції на державні кризи. Результати показали, що цифровізація значно підвищила здатність МСП успішно реагувати на подібні ситуації завдяки використанню їхніх динамічних можливостей. Крім того, опитування вказує на позитивний вплив діджиталізації на загальну ефективність їхньої діяльності. Автори запропонували теоретичну основу, яка пов'язує діджиталізацію з відповідями МСП на кризові ситуації, окресливши три потенційні напрямки для майбутніх досліджень.

Liu & Tai (2020) провели всебічний огляд та аналіз наслідків зростання витрат на робочу силу, підвищення курсу китайського юаня (CNY) та глобальної фінансової кризи 2008 р. на діяльність МСП у КНР. Вони відіграють головну роль у з'єднанні китайської економіки зі світовим ринком, беручи активну участь у регіональних та міжнародних виробничих мережах і ланцюгах постачань. Вони як важливі посередники між глобальною та національною економіками також стали важливими каналами впливу світових подій на внутрішній економічний ландшафт.

Методологія

Методологія, викладена в цій статті, охоплює набір дослідницьких методів та інструментів, що стосуються малих та середніх підприємств (МСП) у сферах економіки та менеджменту, спеціально розроблених для проведення досліджень. Вона охоплює процеси визначення, розробки, підготовки, збору та аналізу даних, що приводить до висновків, актуальних для сектору МСП. Методологія дослідження подає проблему у спосіб, що сприяє її практичному застосуванню, з акцентом на причинно-наслідковому вивченні функціональних законів, які мають значення для МСП. Після визначення цілей дослі-

дження та проєктних питань було обрано відповідні методи для збору необхідної інформації. Методи аналізу охоплюють кілька компонентів: кількісний (дослідження ґрунтується на числових даних для оцінювання гіпотез щодо криз, з якими стикаються МСП); якісний (аналіз поведінкових моделей для розуміння урядових антикризових заходів); концептуальний (використання теоретичних засад для з'ясування явищ, пов'язаних з подоланням кризи в МСП); порівняльний (зіставлення різних елементів кризи для розуміння динаміки кризових явищ у МСП); аналітичний (вивчення даних та інформації для розуміння складнощів, з якими стикаються МСП у кризовій ситуації).

Результати дослідження

Малі та середні підприємства в КНР представлені Законом КНР (National People's Congress, 2017) «Про сприяння розвитку малих та середніх підприємств», який визначає їх як організації, що мають відносно невеликі масштаби за чисельністю персоналу та обсягами господарських операцій. Критерії віднесення підприємств до цієї категорії встановлюють відповідні органи Державної ради. На віднесення підприємства до мікро-, малих та середніх впливають різні фактори, зокрема галузева приналежність, операційний дохід, загальна сума активів, а також кількість працівників. 23 квітня 2021 р. Міністерство промисловості та інформаційних технологій Китайської Народної Республіки у співпраці з Національним бюро статистики Китаю й іншими відповідними відомствами провело перегляд Положення про критерії класифікації МСП (European Commission, 2021). У результаті цієї роботи створено переглянутий проєкт, призначений для публічних консультацій. Новий проєкт переглядає класифікаційні стандарти для підприємств, що характеризуються невеликою кількістю працівників, проте значним доходом від бізнесу або суттєвими загальними активами, які раніше були класифіковані як МСП. Крім того, він впорядковує галузеву класифікацію МСП, скорочуючи кількість категорій з 16 до 9. МСП характеризують важливу частку бізнес-ландшафту в КНР і займають вирішальне місце в економічному прогресі країни. Близько 50% національного податкового доходу та 60% ВВП КНР виробляють МСП. Крім того, на них припадає 70% технологічних інновацій та 80% міської зайнятості в країні (Ma, 2021).

У КНР на класифікацію бізнесу на мікро-, малі та середні підприємства впливають кілька факторів, зокрема галузева приналежність, операційний дохід, загальна сума активів та кількість працівників. На відміну від цього, Європейський Союз визначає та класифікує МСП насамперед на основі кількості працівників та певних фінансових порогів, які можуть охоплювати як оборот, так і загальну вартість капіталу. Європейська Комісія визначає МСП як суб'єкт господарювання, в якому працює менше 250 осіб, річний дохід якого не перевищує 50 млн євро, або який володіє загальними активами на суму

до 43 млн євро. Окрім того, якщо підприємство має доступ до значних додаткових ресурсів, воно може не відповідати критеріям МСП. МСП займають важливе місце в економіці Європейського Союзу, так само як і їхні колеги в КНР. У нефінансовому бізнес-секторі МСП становлять 99,8% всіх підприємств, забезпечують 65% загальної зайнятості та створюють 53% загальної доданої вартості. Найбільш поширеною категорією серед МСП є мікропідприємства, які визначаються як підприємства, на яких працює менше десяти осіб і річний оборот яких не перевищує двох мільйонів євро.

Доступ до фінансування є значною проблемою для МСП, особливо в КНР, де місцеві банки схильні надавати перевагу більш безпечному варіанту кредитування державних підприємств (ДП). Протягом багатьох років на державному рівні впроваджувалися різні заходи, спрямовані на подолання труднощів з фінансуванням, з якими стикаються МСП. Уряд здійснює державне фінансування на різних рівнях, як це передбачено Законом «Про сприяння розвитку малого та середнього підприємництва». Фінансування здійснюється через створення спеціальних фондів, спрямованих на підтримку мікро- та малих підприємств (Brown, Rocha & Cowling, 2020). Також цей багаторівневий підхід до фінансування МСП викладений у «П'ятирічному плані дій зі сприяння міжнародному розвитку МСП» та «Ініціативі КНР з розвитку виробництва до 2025 року». Державне фінансування може надаватися МСП, які працюють у певних сегментах або займаються певними видами діяльності, наприклад інноваційною.

Приватне фінансування загалом є складним завданням для МСП у КНР, оскільки цей бізнес часто сприймається як інвестиції з високим ризиком і низькою віддачею. Китайська влада визнає цю проблему. У ст. 18 «Закону про сприяння розвитку МСП» розглядається питання прямого фінансування, що сприяє створенню багаторівневої системи ринків капіталу, а також розширенню фінансування за рахунок акцій та облігацій як життєздатних джерел фінансування для малих і середніх підприємств. МСП можуть використовувати ці варіанти фінансування через «Національну фондову біржу та котирування» (NEEQ), яку зазвичай називають «Новою третьою радою». В останні роки з'явилися додаткові платформи, спрямовані на сприяння лістингу МСП, такі як «Шанхайська рада науково-технічних інновацій» (STAR), яка була запущена в 2019 р. і створена за зразком Nasdaq, зокрема для інноваційних стартапів (Kuckertz et al., 2020). Щоб сприяти фінансуванню МСП, Міністерство промисловості та інформаційних технологій (МІІТ) у партнерстві з 16 іншими урядовими відомствами у липні 2020 р. оприлюднило «Декілька висновків щодо вдосконалення «Системи підтримки розвитку малого та середнього підприємництва» («2020 Opinions»)). У цьому документі викладено різні стратегії, спрямовані на розширення прямого фінансування, у т. ч. ініціативи, що мади орієнтувати ангельських та приватних інвесторів, венчурних капіталістів на розширення акціонерного фінансування МСП; сприяння лістингу МСП на ринках капіталу через злиття, поглинання і реструктуризацію; диверсифікацію типів облігацій, доступних для МСП; просування реформ

Нової третьої ради, а також сприяння переходу компаній, що котируються на NEEQ, до інших рад.

Закон «Про сприяння розвитку малого та середнього підприємництва» сприяє непрямому фінансуванню, що дає змогу використовувати передані активи та дебіторську заборгованість як гарантії при фінансуванні під заставу нерухомого майна. Крім того, він сприяє видачі кредитних гарантій. У квітні 2021 р. «Комісія з регулювання банківської та страхової діяльності КНР» (CBIRC) випустила циркуляр, спрямований на підвищення якості фінансових послуг, що пропонуються МСП. Циркуляр містить кілька ініціатив, зокрема заклик до п'яти найбільших банків збільшити частку інклюзивних кредитів, що надаються мікро- та малим підприємствам, більш ніж на 30%, вдосконалення послуг для позичальників, які вперше звертаються за кредитом, а також розвиток співпраці між банківським та страховим секторами з метою розробки інноваційних фінансових продуктів, пристосованих для МСП.

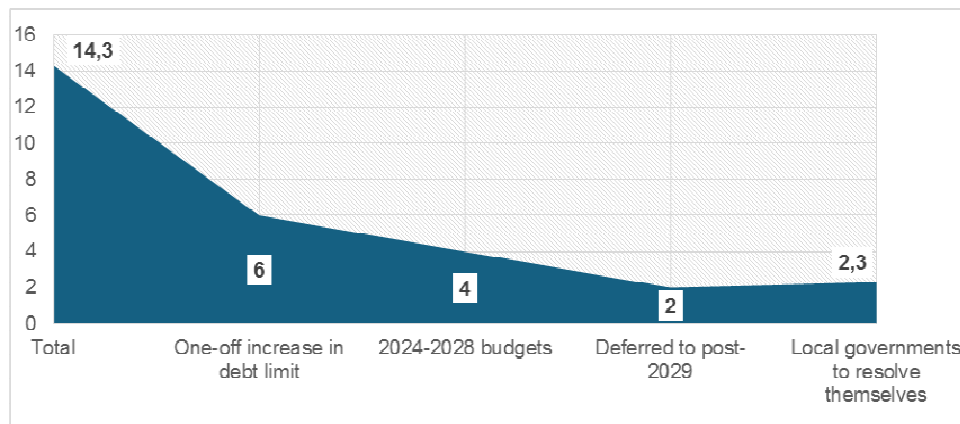
Проблема забезпечення фінансування для мікро-, малих та середніх підприємств (ММСП) вже давно є постійною проблемою китайської економіки. Економічні потрясіння, спричинені пандемією COVID-19, посилили як важливість, так і нагальність цієї проблеми (Du, Razzaq & Waqas, 2023). Внаслідок пандемії доходи китайських ММСП різко впали до рівня нижче 50% порівняно з аналогічним періодом попереднього року, а понад 80% цих підприємств відчувають труднощі з грошовими потоками. Незважаючи на заходи фінансової підтримки, малі та середні банки стикаються зі складними проблемами, пов'язаними зі збільшенням частки неповернених кредитів та зменшенням чистої відсоткової маржі при наданні кредитів малим і мікропідприємствам. Нинішня ситуація відкриває унікальну можливість для використання великих баз даних, штучного інтелекту та інших технологічних досягнень для вирішення фінансових проблем, з якими стикаються ММСП (Su et al., 2022).

Згідно з рис. 1, прихований борг органів місцевого самоврядування становить 14,3 трлн юанів. У відповідь на цю ситуацію було запропоновано комплексну стратегію реструктуризації боргу. Вона передбачає одноразове збільшення ліміту боргу на 6 трлн юанів, з яких 4 трлн юанів буде виділено в рамках бюджетів на 2024–2028 рр., а 2 трлн юанів буде відкладено на період після 2029 р. Таким чином, лише 2,3 трлн юанів залишаються у розпорядженні місцевих органів влади для самостійного погашення.

Деякі інвестори цікавляться, чи означає реструктуризація боргу щось більше, ніж просто низка суттєвих коригувань у бухгалтерському обліку. Важливо визнати, що не всі форми боргу є еквівалентними. Позабалансовий борг нагадує борг приватного сектору в тому сенсі, що він має бути погашений у повному обсязі. На відміну від нього, державний борг, як правило, підлягає рефінансуванню. Варто зазначити, що продовження терміну погашення боргу та економія на відсоткових витратах має певні переваги.

Рисунок 1

Прихований борг органів місцевого самоврядування, трлн юанів

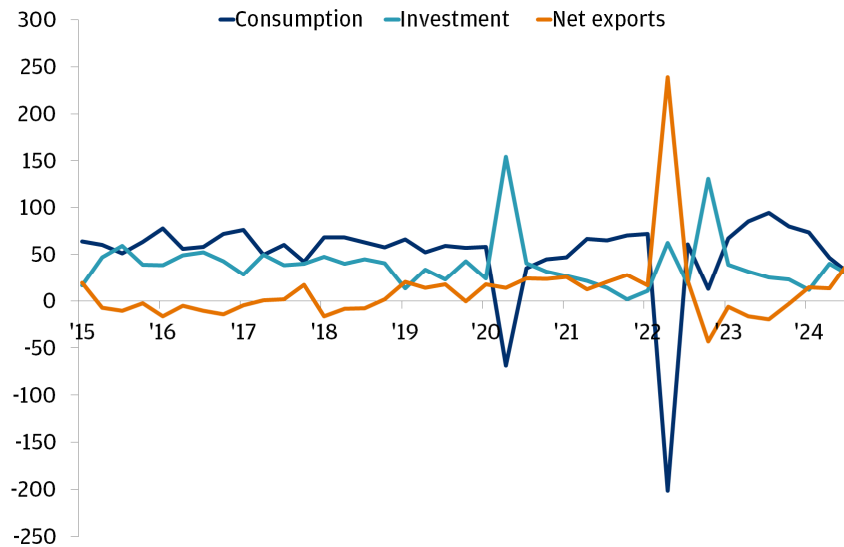
Джерело: на основі Asia Investment Strategy Team (November 25, 2024).

Раніше місцеві органи влади стикалися з труднощами у виконанні боргових зобов'язань, що призводило до скорочення заробітної плати бюджетникам, відтермінування платежів корпоративним постачальникам та жорсткої практики збору податків. Ці фактори суттєво підірвали довіру бізнесу. Реструктуризація ефективно пом'якшує ці проблеми. У рамках майбутнього бюджету на 2025 р. очікується збільшення квот на випуск облігацій місцевих позик, що сприятиме збільшенню інвестиційних видатків. Реструктуризація боргу є першочерговим заходом для боротьби з дефляцією та дає змогу місцевим органам влади відігравати більш помітну роль в антициклічних фіскальних стратегіях.

На рис. 2 проілюстровано поквартальні внески споживання, інвестицій та чистого експорту у зростання ВВП КНР з 2015 по 2024 рік. Історично споживання було значним фактором, на який припадало приблизно 60–70% зростання в період з 2015 по 2022 рік. Інвестиції посідають друге місце серед найважливіших чинників, на них припадає близько 40% у період 2015–2020 рр. Варто зазначити, що у червні 2020 р. відбувся різкий стрибок частки інвестицій у зростанні ВВП, що збігся з різким зниженням споживання, яке впало з близько 50% до -68% за той самий місяць.

Рисунок 2

Частка зростання ВВП КНР, щоквартально, %

Джерело: на основі China National Bureau of Statistics (2024).

У 2020–2022 рр. частка зростання ВВП, зумовлена інвестиціями, неухильно знижувалася з 40,5% (вересень 2020 р.) до 17% (березень 2022 р.). Щодо чистого експорту, то його внесок у зростання ВВП був переважно від'ємним з 2015 по 2019 рр. Однак з 2019 по 2022 рр. цей показник став позитивним, змінюючись у межах 10-20%, перш ніж зазнав значного зростання до 239,0% у червні 2022 р. Після COVID-19 на початку 2022 р. чистий експорт різко зменшився з цього піку до -43% у грудні того самого року. Згодом, з початку грудня 2022 р. до кінця вересня 2024 р., чистий експорт відновився до 43%. І навпаки, споживання знизилось до 29,0% у вересні 2024 р. після пікового значення у 94,4% у вересні 2023 р. Аналогічно, частка інвестицій у зростанні ВВП також знизилася, впадши з максимуму 130,5% у грудні 2022 р. до 28% у вересні 2024 р.

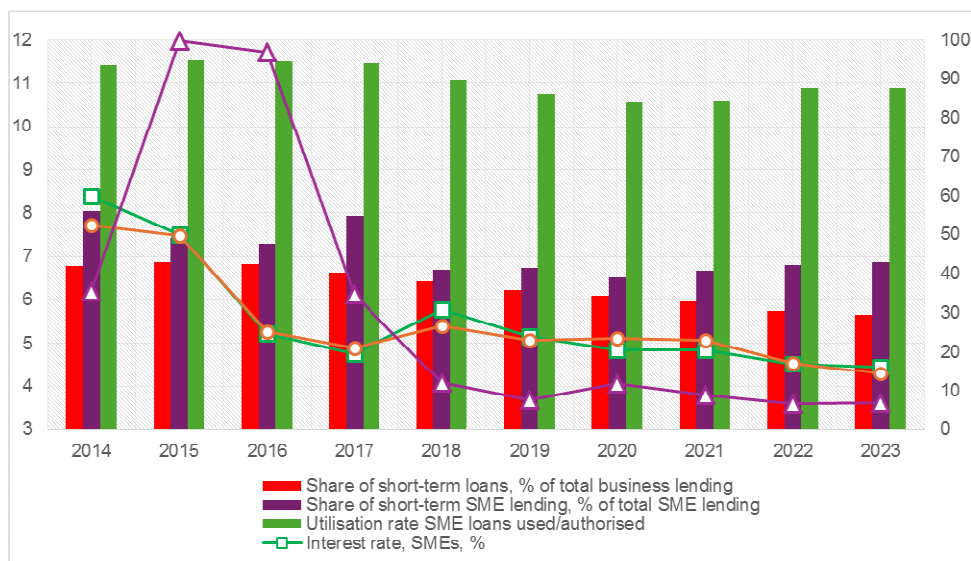
КНР поставила собі за мету створити мільйон інноваційних малих і середніх підприємств до 2025 р., як зазначено в урядовій директиві щодо розвитку МСП на період «14-ї п'ятирічки» (2021–2025 рр.). До цієї дати країна також має намір сприяти створенню 100 000 МСП, що характеризуються унікальністю, спеціалізацією, інноваціями та вдосконаленням, а також 10 000 «маленьких гігантів», які визначаються як малі підприємства, що зароджуються і зосереджуються на передових технологіях. Очікується, що витрати на НДДКР малих промис-

лових фірм, що перевищують визначений розмір, будуть щорічно зростати більш ніж на 10% до 2025 р., з відповідним щорічним збільшенням кількості патентних заявок на 10% (Xinhua, 2021). Ініціативи в період «14-ї п'ятирічки» будуть спрямовані на пом'якшення фінансових проблем, з якими стикаються МСП, з акцентом на підтримку нових бізнес-моделей, координацію досліджень і виробництва та посилення інноваційних зв'язків між великими корпораціями та МСП. Також зусилля будуть спрямовані на підвищення ефективності послуг для МСП і модернізацію цих послуг через інтеграцію цифрових технологій.

У 2022 р. рівень відмов за кредитними заявками малих та середніх підприємств залишався стабільним на рівні близько 3,6%. Водночас коефіцієнт використання банківських кредитів МСП утримувався на високому рівні – 87,7%. Загалом, 58,4% МСП намагалися отримати банківський кредит. Непогашені бізнес-кредити для мікро- та малих підприємств (ММСП) досягли 60 трлн юанів у 2022 р., що відображає зростання на 20%, якщо порівняти з 2021 р. Частка цих кредитів залишалася відносно стабільною протягом останніх 2 років, перебуваючи на рівні 47% у 2021 та зростаючи до 49% у 2022 р. Співвідношення короткострокових кредитів до загального обсягу кредитів для МСП зросло з 41% до 42% у 2020–2021 рр., а в 2022 р. збільшилося до 43%, тобто на 0,9 відсоткових пункти (рис. 3).

Рисунок 3

Індекси фінансування МСП та підприємців у КНР

Джерело: на основі OECD (2024) – Financing SMEs and Entrepreneurs of PRC.

У 2022 р. відсоткові ставки для МСП та великих корпорацій були зафіксовані на рівні 4,45% та 4,29%, що відображає зниження на 0,07 та 0,24 відсоткових пункти, відповідно, якщо порівняти з 2021 рр. Диференціація відсоткових ставок між великими фірмами та МСП залишилася позитивною, збільшившись з -0,01% до 0,16% у період з 2021 по 2022 рр., після зростання з -0,22% до -0,01% у попередньому році. Протягом останніх років КНР зробила значний крок у вдосконаленні й реалізації політики, спрямованої на зниження податків і зборів, пов'язаних із борговим фінансуванням. У 2022-му МСП сплатили в середньому 1,42% додаткових комісій за кредитами відносно загальної вартості банківських кредитів, що на 0,39% менше, ніж у попередньому році. Крім того, однорічні відсоткові ставки в тіньовому банківському секторі у 2022 р. коливалися між 11,78% та 13,11%, демонструючи різницю приблизно від 7,3% до 8,7% порівняно з традиційними банківськими кредитами. Загальні активи тіньової банківської системи досягли 50,3 трлн китайських юанів у 2022 р., помітно зменшившись на 3,29 трлн юанів, а відношення тіньових банківських активів до ВВП впало до 41,6% – найнижчого рівня, зафіксованого з 2013 р. (OECD, 2024).

Протягом останніх 15 років китайські урядовці зіткнулися з проблемою балансування між двома протилежними цілями: стимулюванням економічного зростання та одночасним зменшенням ймовірності фінансової нестабільності. Ці цілі за своєю суттю суперечать одна іншій, оскільки стратегії, що застосовуються для стимулювання зростання, часто передбачають збільшення запозичень, що підвищує ймовірність виникнення боргової кризи. Щоб стимулювати економіку, влада збільшує інвестиційні видатки, але бувають випадки, коли цей стимул згортається через занепокоєння щодо загальної рівня заборгованості в економіці. Зростання рівня боргу Китаю посилило хвилювання влади щодо фінансової стабільності. За останні 15 років борг приватного сектору в країні майже подвоївся, досягнувши 200% ВВП до кінця 2023 р. Внаслідок цього посилилась увага до державних підприємств, що часто шкодило приватному сектору. Такий зсув став особливо очевидним у 2021 р., позначеному кампанією, спрямованою на стримування «нестримної експансії капіталу».

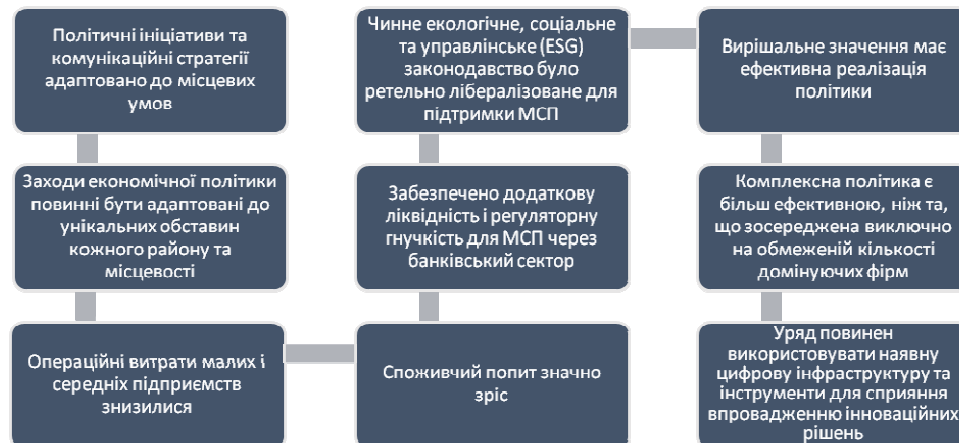
Китай має намір посилити підтримку інноваційних малих і середніх підприємств, а також компаній-єдинорогів з метою розвитку продуктивних сил нової якості. Ця ініціатива має допомогти таким підприємствам розширити свій вихід на ринок і розкрити потенціал для зростання. Щоби підвищити ліквідність та регуляторну адаптивність малих і середніх підприємств (МСП) банківський сектор здійснив низку заходів. Центральний банк Китайської Народної Республіки знизив цільові резервні нормативи на 1%, вивільнивши таким чином 400 млрд юанів (приблизно 57 млрд дол. США) довгострокового фінансування. Крім того, підвищилася гнучкість регуляторних стандартів у банківському секторі. Щоб полегшити доступ МСП до фінансування, влада встановила спеціальну кредитну квоту, яка пропонує пільгові відсоткові ставки. Загалом для МСП було виділено 1,6 трлн юанів (близько 226 млрд дола-

рив США), причому половина цієї суми призначалася для нових кредитів, а інша половина – для погашення відтермінованих. Варто зазначити, що відтермінування виплат не мало негативного впливу на кредитні історії підприємств, що брали участь у програмі.

Політичні ініціативи та комунікаційні стратегії були адаптовані до місцевих умов (рис. 4). Центральний уряд створив на своєму головному вебсайті (вебсайті Державної ради КНР) онлайн-репозиторій політики для каталогізації всіх відповідних політик щодо МСП, доручивши виконання конкретних заходів місцевим органам влади. Для мотивації місцевих суб'єктів було змінено показники ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, в яких більший акцент зроблено на пожвавленні місцевої економіки, а не лише на боротьбі з поширенням коронавірусу. Крім того, центральний уряд направив команди в різні регіони, щоб отримати глибше розуміння унікальних потреб бізнесу. Він також посилив залучення бізнес-асоціацій до задоволення цих потреб. Так, муніципальна влада Шеньчженя запустила механізм швидкого реагування, який зобов'язує державні органи реагувати протягом 24 годин на конкретні запити від МСП щодо відновлення їхньої діяльності.

Рисунок 4

Модель підтримки МСП у КНР в умовах кризи

Джерело: розроблено автором.

Операційні витрати малих і середніх підприємств знизилися. У Пекіні та Шанхаї було скасовано орендну плату для МСП, які займають приміщення, що перебувають у державній власності. Урядові органи знизили податок на додану вартість та надали звільнення від сплати ПДВ малим платникам податків в окремих регіонах, таких як провінція Хубей. Крім того, місцевим органам влади було рекомендовано знизити локальні податки та збори. Інші заходи, спрямовані на скорочення операційних витрат, охоплювали 5-відсоткове зниження тарифів на електроенергію, надання МСП відстрочок на оплату комунальних послуг, тимчасове скасування плати за проїзд по всіх автомагістралях і збільшення субсидій на програми професійно-технічної освіти.

Споживчий попит значно зріс. До середини квітня понад 10 млрд юанів (приблизно 1,4 млрд дол. США) ваучерів на купівлю товарів було роздано жителям близько 80 міст Китаю. Видача купонів на споживчі знижки не лише стимулювала витрати серед населення, а й була спрямована на конкретні групи, особливо в секторах, що зазнали негативних наслідків, створивши значний мультиплікативний ефект в економіці. Крім того, уряд сприяв участі МСП у цифрових платформах, зменшуючи бар'єри, такі як зниження комісійних за індивідуальні замовлення та мінімізація депозитів, необхідних для потенційних проблем з якістю, з метою активізації онлайн-продажів і маркетингу. Влада також виступала за надання пріоритету МСП у всіх процесах державних закупівель.

Чинне екологічне, соціальне та управлінське (ESG) законодавство було ретельно лібералізоване для підтримки МСП. Наприклад, намагаючись виконати вимогу щодо щільності розміщення столів у закладах харчування, влада Ченду внесла зміни до правил благоустрою міста, дозволивши власникам ресторанів розміщувати столики на відкритому повітрі. Крім того, щоб полегшити доступ до фінансування, влада класифікувала пандемію як форс-мажорну обставину, звільнивши банківських контрагентів від юридичної відповідальності, пов'язаної з накопиченням неповернених кредитів (NPLs). Цей крок відповідає ширшій тенденції пом'якшення регуляторних вимог, запроваджених Центральним банком щодо управління неповерненими кредитами від комерційних банків. Ефективна реалізація політики має вирішальне значення. Вона вимагає залучення всіх рівнів влади для досягнення балансу між боротьбою з пандемією та відновленням економіки.

Крім того, успішна реалізація вимагає розподілу обов'язків між різними зацікавленими сторонами за збереження єдиного підходу. Політичні заходи повинні бути адаптовані до унікальних обставин кожної країни та місцевості. Наприклад, у сценаріях, де рівень заощаджень домогосподарств є високим, відновлення економічної активності має поєднуватися з ініціативами, спрямованими на стимулювання споживчих витрат. Водночас необхідні додаткові стратегії, що враховують специфічні місцеві умови.

Уряд повинен використовувати наявну цифрову інфраструктуру та інструменти для сприяння впровадженню інноваційних рішень. У КНР, напри-

клад, влада застосувала цифрові технології для створення системи кодування, яка оцінює потенційні ризики, пов'язані з окремими працівниками, а також використовує великі обсяги даних для вдосконалення медичних перевірок. Додатково уряд створив платформи для синхронізації попиту та пропозиції на робочу силу, а також транспортні послуги за принципом «з пункту в пункт» та «однієї зупинки», особливо для працівників-мігрантів. Крім того, влада сприяла впровадженню онлайн-інструментів для віддаленої роботи серед малих і середніх підприємств. Комплексна політика, спрямована на всю галузь або ланцюжок постачання, більш ефективна, ніж та, що зосереджена тільки на обмеженій кількості домінуючих фірм. З огляду на взаємозалежні характеристики промислового виробництва велике підприємство не може функціонувати незалежно від свого ланцюга постачання, який зазвичай охоплює численні малі та середні підприємства (МСП). Отже, для уряду вкрай важливо сприяти поживленню економічної активності в усьому промисловому секторі, незалежно від розміру підприємств, що беруть участь у ньому, а не надавати пріоритетну увагу лише основним компаніям.

Висновки

Метою дослідження є представлення комплексного набору політичних рекомендацій, спрямованих на допомогу політикам в ефективному пом'якшенні потенційних негативних наслідків кризи для численних МСП. Крім того, дослідження пропонує стратегії для бізнесу, спрямовані на підвищення його стійкості до різних ризиків. Цей фокус має вирішальне значення, оскільки відновлення економіки значною мірою залежить від стійкого зростання МСП, що є головним завданням для економічного розвитку КНР під час пандемії. Використовуючи поточні обставини для запобігання повторенню епідемічної кризи, уряд має визначити пріоритетом сталий розвиток МСП. Стале зростання в КНР потребує переходу від орієнтації на зовнішній попит до стимулювання внутрішнього, зміщення акценту з інвестицій в експортно-орієнтоване зростання на модель, що визначається споживанням. Підвищення внутрішнього попиту посилить стійкість Китаю до коливань світової пропозиції. Політика, спрямована на підтримку МСП, також має бути націлена на вирішення проблем, пов'язаних з попитом. Підтримка малого та середнього бізнесу сприятиме зміцненню місцевих ринків, збільшуючи потенціал для внутрішнього споживання. Крім того, така політика має сприяти інноваціям у МСП, одночасно знижуючи витрати, пов'язані з інноваційною діяльністю.

МСП відіграють важливу роль в економічному зростанні КНР. Проте притаманна МСП вразливість робить їх особливо чутливими до зовнішніх потрясінь, таких як криза ліквідності, що загострилася через пандемію COVID-19. Це особливо помітно серед інноваційних МСП, стартапів, мікропідприємств, підприємств, розташованих у сільській місцевості, та тих, що на-

дають локальні послуги. Впровадження високотехнологічних рішень та диджиталізація можуть пом'якшити негативні наслідки пандемії для МСП. Водночас державна політика відіграє вирішальну роль у сприянні сталому розвитку цих підприємств. Уряд повинен розробити стратегії, які вимагатимуть від банків надання кредитів МСП або запропонувати суттєві стимули, які заохочуватимуть банки добровільно кредитувати МСП, збільшуючи частку банківських кредитів, що виділяються цим підприємствам. У цьому контексті фінансові установи, які надають кредити МСП, можуть бути звільнені від сплати податків на прибуток. Крім того, організації та фізичні особи, які передають МСП патенти або здають їх в оренду, також можуть отримати право на звільнення або відрахування від сплати податків на підприємницьку діяльність.

Список використаної літератури

- Asia Investment Strategy Team (November 25, 2024). China Outlook: Can China make it in 2025? *J. P. Morgan, Private Bank*. <https://privatebank.jpmorgan.com/apac/en/insights/markets-and-investing/china-outlook-can-china-make-it-in-2025>.
- Brown, R., Rocha, A., & Cowling, M. (2020). Financing entrepreneurship in times of crisis: exploring the impact of Covid-19 on the market for entrepreneurial finance in the UK. *International Small Business Journal*, 38(5), 380–390. <https://doi.org/10.1177/0266242620937464>
- Chowdhury, S. R. (2011). Impact of Global Crisis on Small and Medium Enterprises. *Global Business Review*, 12(3), 377–399. <https://doi.org/10.1177/097215091101200303>
- Du, L., Razzaq, A., & Waqas, M. (2023). The impact of COVID-19 on small- and medium-sized enterprises (SMEs): empirical evidence for green economic implications. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(1), 1540–1561. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-22221-7>
- Guo, H., Yang, Z., Huang, R., & Guo, A. (2020). The digitalization and public crisis responses of small and medium enterprises: Implications from a COVID-19 survey. *Frontiers of Business Research in China*, 14, 19. <https://doi.org/10.1186/s11782-020-00087-1>
- Kuckertz, A., Brandle, L., Gaudig, A., Hinderer, S., Reyes, Prochotta, C., et al. (2020). Start-ups in times of crisis a rapid response to the COVID-19 pandemic. *Journal of Business Venturing Insights*, 13, e00169. <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2020.e00169>

- National People's Congress (2017). *Law of the People's Republic of China on the Promotion of Small and Medium-sized Enterprises*. <http://www.npc.gov.cn/npc/c12435/201709/700912e2aeed405f815485892d935e16.shtml>.
- Liu, M., & Tai, H. (2020). Achieving the Resilience of Production Networks During Economic Crisis: The Case of Chinese SMEs. In: Anbumozhi, V., Kimura, F., Thangavelu, S. (eds.) *Supply Chain Resilience*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-15-2870-5_10
- Liu, Qi (2013). The Study on the Financing Problems of Small and Medium Enterprises Under International Financial Crisis. *Management & Engineering*, 13, 76–82. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/study-on-financing-problems-small-medium/docview/1618817740/se-2>.
- Ma, Si. (2021). Small firms recovering steadily. *China Daily*. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202106/02/WS60b6de27a31024ad0bac2fb0.html>.
- Naradda Gamage, S. K., Ekanayake, E., Abeyrathne, G., Prasanna, R., Jayasundara, J., & Rajapakshe, P. (2020). A Review of Global Challenges and Survival Strategies of Small and Medium Enterprises (SMEs). *Economies*, 8(4), 79. <https://doi.org/10.3390/economies8040079>
- China National Bureau of Statistics (2024). *GDP Growth Rate*. <https://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=B01>.
- OECD (2024). People's Republic of China. Financing SMEs and Entrepreneurs 2024. OECD Scoreboard, *OECD Publishing*. <https://doi.org/10.1787/7c08f656-en>
- European Commission (2021). *SME Annual Report – 2020/2021*. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/46062>.
- EU SME Centre (2021). *SMEs in China: Policy Environment Report. 2021 Update*. https://www.eusmecentre.org.cn/sites/default/files/attach/SME%20Policy%20Environment%20Report%202021_FINAL_Jan2022.pdf.
- Su, W., Guo, X., Ling, Y. & Fan, Y-H. (2022). China's SMEs Developed Characteristics and Countermeasures in the Post-Epidemic Era. *Frontiers in Psychology*, 13, 842646. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.842646>
- Xinhua (2021). China to create 1m innovative SMEs by 2025. *The State Council of the People's Republic of China*. https://english.www.gov.cn/statecouncil/ministries/202112/18/content_WS61bd149fc6d09c94e48a2643.html.

Отримано: 22 жовтня 2024 р.

Рецензовано: 5 листопада 2024 р.

Рекомендовано до друку: 12 листопада 2024 р.